

виконавської діяльності з репродуктивного на активно-творче, розширили свої знання, збагатили музично-естетичний кругозір знайомством з творами різноманітних жанрів, стилів та напрямків, навчились слухати та контролювати свою гру, самостійно застосовувати отримані знання та навички, що поставало своєрідним індикатором сформованості необхідних компонентів музично-виконавської підготовки та загального підвищення її рівня.

Проведене дослідження не вичерпує все коло питань, пов'язаних з даною проблемою, а виявлені в результаті дослідження закономірності можуть стати основою для подальшого оновлення змісту початкової мистецької освіти.

Література

1. Бочкарев Л.Л. Психология музыкальной деятельности. М.: Изд-во института психологи. – М.: РАН, 1997. – 352 с.
2. Музыкальное образование в школе. (ред. Л.Школяр) М.: Академия, 2001. – 232 с.
3. Нейгауз Г.Г. Об искусстве фортепианной игры. М.: Музыка, 1988. – 240 с.
4. Позашкільна освіта в Україні (нормативно-правові акти). К.: НЕНЦ, 2002. – 304 с.
5. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька. К.: ІЗМН, 2002. – 270с.
6. Тимакин Е.М. Воспитание пианиста. М.: Сов.композитор, 1989. – 144с.
7. Цыпин Г.М. Обучение игре на фортепиано. М.: Просвещение, 1984. – 176 с.

Анотація

У статті розглянуто основні підходи щодо методичного забезпечення процесу музично-виконавської підготовки учнів позашкільного закладу з метою його спрямованості на їх художньо-творчий розвиток, викладено змістове наповнення етапів дослідно-експериментальної роботи по впровадженню розробленої методики.

Аннотація

В статье рассмотрены основные подходы по методическому обеспечению процесса музыкально-исполнительской подготовки в школах эстетического воспитания, изложено содержание этапов формирующего эксперимента по внедрению методики, направленной на художественно-творческое развитие учащихся.

©2007

Нікішина Т.В.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОФЕСІЙНО-ТВОРЧОГО САМОВИРАЖЕННЯ ВЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Національна доктрина розвитку освіти засвідчує той факт, що для утвердження розвиненого громадянського суспільства потрібна підготовка освічених, моральних, мобільних, конструктивних і практичних людей, здатних до співпраці, міжкультурної взаємодії. Україна потребує професіоналів; які мають глибоке почуття відповідальності за долю країни, її соціально-економічне процвітання [3, с.11].

Виникнення педагогічної діяльності є давнім явищем, що сягає античної Греції (VI-IVст.ст. до н.е.), "коли у містах-полісах виникли перші школи і освіченість стала вважатись привілеєм вільного громадянина... У слові "педагог" є пряме значення, пов'язане зі спеціальною справою, – вести, супроводжувати дитину. Поступово значення це розширилося..." [2, с.7]. "Спеціальна справа" – давня ознака діяльності, що тепер називається "професійною". Відповідно той, хто якісно здійснює діяльність за певною професією – професіонал ("суб'єкт професійної діяльності, що має високі показники професіоналізму особистості та діяльності, самоефективності, що має високий професійний і соціальний статус, систему особистісної та діяльнісної нормативної регуляції, що динамічно розвивається, постійно спрямований на саморозвиток і самовдосконалення, на особистісні і професійні досягнення, що мають соціально-позитивне значення" [1, с.73, с.227], професіонал обов'язково має інтегральні показники професіоналізму ("ефективність професійної діяльності; процесуальні характеристики діяльності; розвиненість професійного спілкування; зрілість особистості професіонала") [1, с.96].

Аналіз публікацій і досліджень, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Історія дослідження проблеми професійного розвитку вчителя, творчого самовираження у професійній діяльності рясніє різноманітними підходами до розв'язання проблеми теоретичного спрямування: К.Абульханова-Славська, Ю.Азаров, О.Андрієнко, В.Антоновська, Л.Баданіна, Л.Байкова, О.Васильєва, Є.Вахромов, Н.Вербицька, Л.Гребенкіна, В.Гревцева, М.Громкова, Г.Данилова, В.Демиденко, І.Демічева, А.Деркач, В.Зазикін, В.Кан-Калик, А.Клочко, І.Колесникова, Н.Кузьміна (Головка-Гаршина), В.Кукушин, М.Нікандров, А.Роботова, А.Сейтешев, О.Синиця, С.Сисоєва, Г.Скок, А.Сущенко, Т.Сущенко, І.Шапошникова та ін. Проте на сьогодні існує невідповідність між теоретичними розробками і практичними можливостями забезпечення розвитку вчителів

української мови та літератури. Система розвитку професійно-творчого самовираження сучасного словесника потребує певних педагогічних умов.

Формулювання цілей статті... Мета статті полягає у визначенні педагогічних умов, за яких відбуватиметься професійно-творче самовираження сучасного вчителя української мови і літератури.

Виклад основного матеріалу дослідження... *Творче самовираження вчителя української мови та літератури ми розуміємо як особливий бік самореалізації, що репрезентує прояви творчих здібностей особистості в усіх її виражальних можливостях, які відображають загальну систему цінностей, високу освіченість, творчий потенціал, характерологічні здібності. Означений процес будується як відповідь на потреби особистості і є реалізацією особистої мети та особистісно значимого стимулу. Професійно-творче самовираження вчителя української мови та літератури для нас є процесом творчого самовираження особистості у межах професії, як це показано на рис. 1. Проте не варто забувати, що особистісний розвиток, як і професійний, взаємопов'язані і взаємозумовлені.*

Для професійного прояву особистості вчителя української словесності необхідні педагогічні цінності (загальна система цінностей, високоосвіченість, творчість), характерологічні особливості, особистісні якості. Особливо важливим є розвиток означених професійних якостей (адже професійний розвиток вчителя – зростання, становлення, інтеграція і реалізація у педагогічній праці професійно значимих особистісних якостей і здібностей, професійних знань і вмій на основі активно якісного перетворення вчителем свого внутрішнього світу, який приводить до принципово нового способу життя і діяльності” [4, с.51] та спрямованість особистості (“система сталих домінуючих мотивів, що визначають цілісну структуру особистості. Педагогічна спрямованість – інтегральна характеристика праці вчителя, в якій знаходить своє вираження намагання педагога до самореалізації, до зростання і розвитку у галузі педагогічної життєдіяльності. У вузькому значенні – це професійно значима якість, що посідає центральне місце у структурі особистості вчителя та зумовлює його індивідуальну і типову своєрідність” [4, с.50].

Сьогодні питання професіоналізму діяльності педагога як якісної характеристики суб'єкта праці, що віддзеркалює високу професійну кваліфікацію і компетентність, розмаїття ефективних професійних навичок і вмій, у тому числі основаних на творчих рішеннях, володіння сучасними алгоритмами і способами рішення професійних задач, що дозволяє здійснювати діяльність з вищою і стабільною продуктивністю; характеристика, що підлягає подальшому розвитку [1, с.227]) постає гостро, адже цей факт безпосередньо впливає на результати розвитку освітньо-виховної системи України, у планах якої шлях до Болонського процесу; завдання увійти до Європейського союзу; робота з підвищення рівня освіченості; підвищення статусу, вдосконалення системи освіти.

Для визначення пріоритетних якостей особистості вчителя української мови та літератури була проведена експериментальна діагностика якостей особистості, що істотно впливають на професійно-творче самовираження. Виявилось, що найменш розвиненими педагогічними цінностями є: із групи загальних цінностей – особистий досвід, особистий приклад; із групи високоосвіченості – ерудиція, серйозне занепокоєння викликає майже повна відсутність науково-пошукової роботи серед вчителів-словесників; із групи творчих здібностей – часткова обізнаність із проектуванням, генерацією нового і фантазією. Характерологічні здібності у більшості розвинені добре, але на середньому рівні перебувають показники: емоційність, ініціатива, впевненість, працездатність, здатність до ризику, сприйняття себе, мотивація.

Отримані результати дослідження системи вияву складових професійно-творчого самовираження вчителів української мови та літератури (рис. 2, 3) підтвердили необхідність створення наступних педагогічних умов насамперед у таких галузях діяльності:

- навчально-виховному процесі;
- процесі безперервної освіти (система післядипломної педагогічної освіти(ППО);
- самоосвіті (система ППО);
- курсах підвищення кваліфікації (система ППО);
- методичній роботі (навчально-виховний процес, система ППО).

Загальна система педагогічних умов для професійно-творчого самовираження вчителів української мови та літератури:

1. Забезпечення спеціальної підготовки вчителів української мови та літератури до професійно-творчого самовираження (через спецкурси ППО шляхом розширення уявлень, оновлення знань про розвиток особистості в цілому, про професійне зростання, утворення акмеологічної моделі, використання інновацій і т.п.).

2. Активізація мотивації до професійно-творчого самовираження через особистісно значимі стимули (створення та захист авторських рішень щодо провідних освітянських проблем сучасності задля підвищення престижу навчального закладу, підвищення кваліфікаційного рівня, оформлення перспективного педагогічного досвіду, саморозвитку, задоволення потреби у творчості, друку у фахових виданнях, створенні успішного іміджу, участі у конкурсі інновацій, поданні матеріалів на виставку, розповсюдженні авторської технології роботи і т.п.).

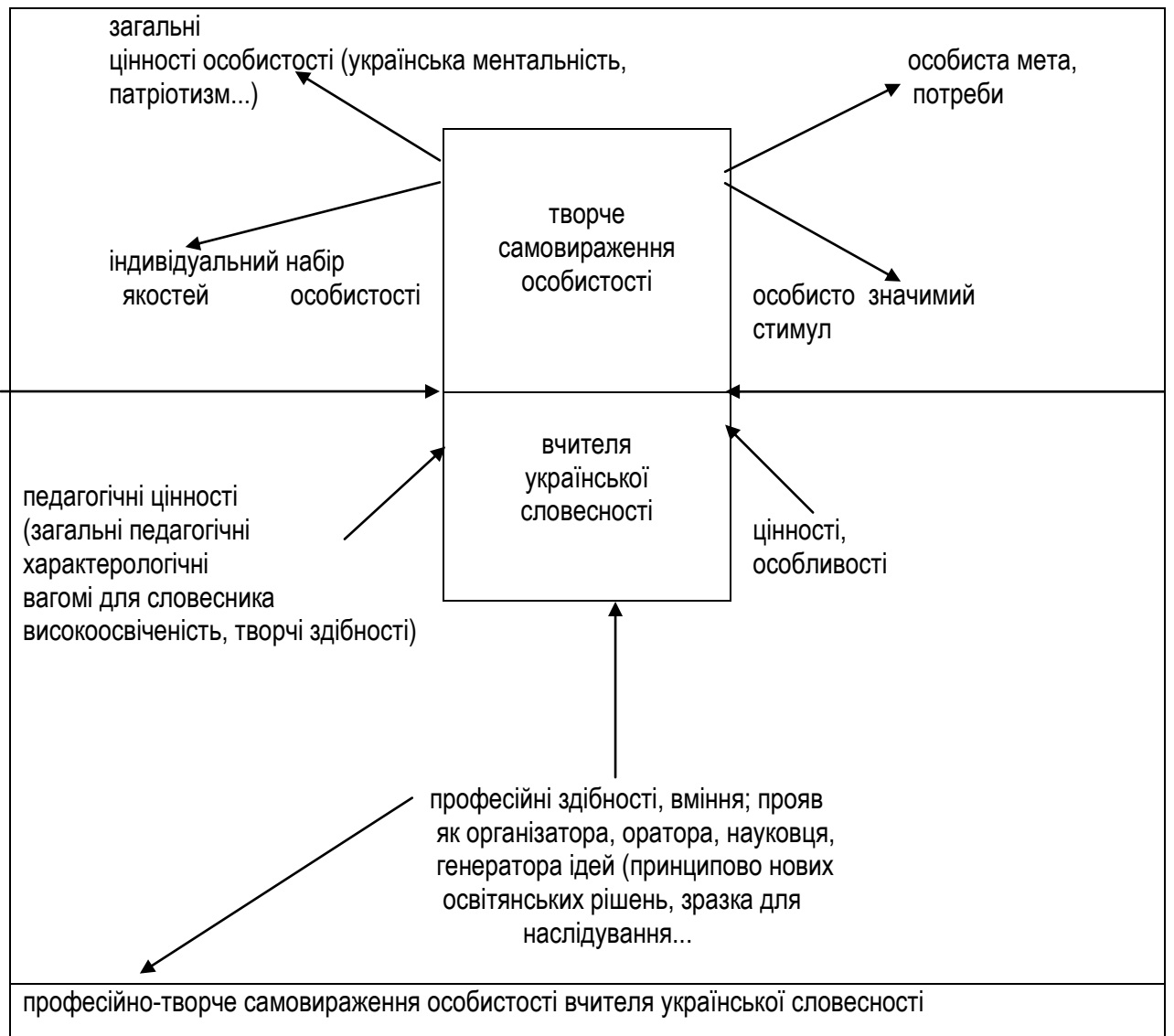

Рис. 1. Структурна модель професійно-творчого самовираження особистості вчителя української словесності

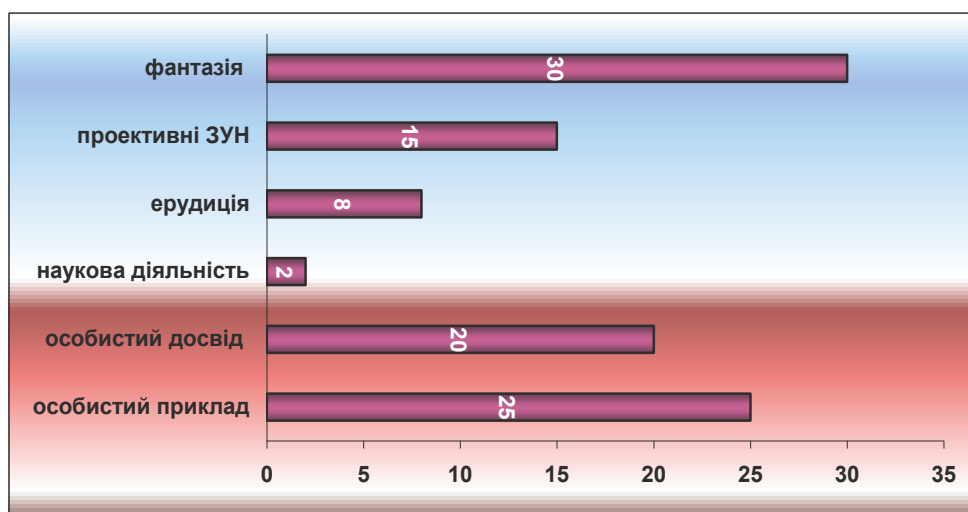

Рис. 2. Рівень розвитку найменш розвинених педагогічних цінностей особистості вчителя української мови та літератури (подано за рейтинговим співвідношенням даних найменш розвинених якостей у відсотках)

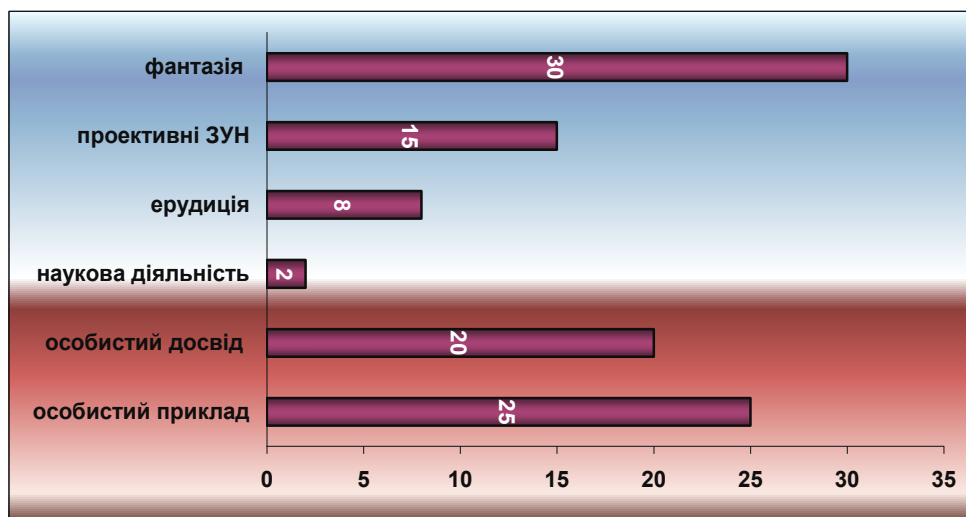

Рис. 3. Рівень розвитку найменш розвинених характерологічних особливостей особистості вчителя української мови та літератури (подано за рейтинговим співвідношенням даних найменш розвинених якостей у відсотках)

3. Врахування індивідуальних особливостей учителів-словесників у роботі над розвитком творчого самовираження у професійній діяльності (індивідуальні моделі, проєкти, картограми та ін.).

4. Дотримання принципу наступності у розвитку пріоритетних якостей особистості вчителя української словесності (планомірний розвиток з урахуванням усіх позитивних і негативних аспектів).

5. Збереження свободи прояву особистості як важливої умови творчості: "вчитель здатний вийти за межі безперервного потоку педагогічної практики і побачити свою професійну працю в цілому. І тоді він стає повноправним автором, який конструє своє теперішнє і майбутнє. Вирішальний елемент – можливість робити свідомий вибір, а це означає відчувати у єдності свою свободу і свою відповідальність за те, що відбувається" [4, с.22].

6. Фасилітація вчителя на кожному з етапів роботи над професійним становленням і творчим самовираженням (з боку колективу, адміністрації школи, методистів районних методичних кабінетів і інститутів ППО).

7. Надання можливості для експериментальної перевірки креативних проєктів педагогів (у межах школи, району, області).

Висновки. Таким чином, система запропонованих педагогічних умов істотно впливає на результати розвитку професіоналізму особистості вчителя. На перших етапах (поглиблення знань під час спецкурсів ППО) особистість складає план-проспект власної акмеологічної моделі і знає над чим їй слід працювати насамперед. Згодом план-проспект перетворюється на схему визначення стійкого особистого стимулу, що по суті є мотивацією до діяльності, якої сучасним вчителям на сьогодні бракує. Індивідуальний компонент роботи з педагогами визначає не колективний результат, а акцентує увагу на особистому, оформлюючи досягнення на власний рахунок творення і "надбудови" індивідуальної акмеологічної моделі. Поступовий перебіг робить процес творення моделі не тільки доступним, а і зрозумілим, прийнятним. Основні компоненти індивідуальної акмеологічної моделі можуть бути такими: педагогічний імідж, індивідуальний стиль, педагогічна культура, педагогічна техніка, педагогічний такт, педагогічне кредо, педагогічна стратегія, педагогічна тактика, педагогічний досвід (передовий педагогічний досвід).

Після оформлення моделі, завершальний етап – апробація створених зразків – креативних проєктів (елементи інноваційної діяльності) за підтримки провідних діячів у галузі освіти (вчителі-практики, адміністрація, методисти районних методичних кабінетів і інститутів ППО) як вияв професійно-творчого самовираження особистості вчителя української мови та літератури.

Перспектива подальших наукових розвідок у напрямі професійно-творчого самовираження вчителя української словесності забезпечить якісний рівень роботи фахівців, уможливить більш повну реалізацію чинної нормативної бази освітянської системи.

Література

1. Акмеология: Уч.пособие / А.Деркач, В.Зазыкин и др. – СПб.: Питер, 2003. – 256 с.
2. Введение в педагогическую деятельность: Учебное пособие для студ. высш. пед. Учеб. заведений / А.С.Роботова, Т.В.Леонтьева, И.Г.Шапошникова и др.; Под ред. А.С. Роботовой. – 2-е изд., стереотип. – М.:

Издательский центр "Академия". – 2004. – 208 с.

3. Книга методиста: Довідково-методичне видання / Упоряд. Г.М.Литвиненко, О.М.Вернидуб. – Х.: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2006. – 672 с.
4. Сергеев И.С. Основы педагогической деятельности: Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2004. – 316 с.

Анотація

У статті розглядаються шляхи організації педагогічних умов професійно-творчого самовираження вчителів української мови і літератури як спроби усунення розбіжності наявності теоретичних пропозицій із практичним вирішенням проблеми.

Аннотация

В статье рассматриваются пути организации педагогических условий профессионально-творческого самовыражения учителей украинского языка и литературы как попытки устранения расхождений наличия теоретических предложений с практическим решением проблемы.

©2007

Ноздрова О.П.

ПРОБЛЕМНИЙ ХАРАКТЕР ІГРОВОЇ СИТУАЦІЇ ПРИ ФОРМУВАННІ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ 6-7 РІЧНОГО ВІКУ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Перехід до навчання дітей з 6-літнього віку викликає багато запитань у педагогів стосовно структури навчально-виховного процесу, методів та прийомів роботи з дітьми, сучасних методів і технологій навчання й виховання. Серед них значну роль відіграють *проблемні ігрові ситуації*.

Аналіз публікацій і досліджень, в яких започатковано розв'язання даної проблеми.. Створення проблемних ігрових ситуацій – одне з важливих напрямів у педагогіці, що розробляється в працях О.М.Матюшкіна, М.І.Махмутова, А.В.Хуторського та ін. Проблема ситуація (за М.І.Махмутовим) – це засвоєння програмового матеріалу, розвиток розумових здібностей, цілеспрямований виховний вплив на особистість школяра [4]. Нам залишається лише додати, що в умовах початкової освіти мета створення проблемної ситуації полягала ще й у формуванні навчальної діяльності учня

Формулювання цілей статті... Мета статті полягає у намаганні знайти свої власні шляхи для розв'язання цих педагогічних проблем, спираючись на наш досвід й знання, та використовуючи сучасні досягнення в галузі теорії та методики проблемного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження... Проблема ситуація на уроці в перших класах — це постановка перед учнями певного пізнавального завдання, яке крило в собі суперечливість, спонукало до власних роздумів, пошуків і висновків. Воно мало створюватися (однак не нав'язуватись) учителем, але усвідомлювалось дітьми як власне. Не знаходячи у підручниках прямої відповіді на поставлене запитання, вони змушені були шукати вихід із ситуації самостійно, тобто міркували, робили елементарні дослідження, аргументували і доводили свої висновки, відмовлялися від помилкових тверджень. У початковому навчанні більше, ніж в інших ланках середньої освіти, важила керівна роль учителя, який організував і спрямовував на пошуки пізнавальну діяльність учнів.

Проблема ситуація означала, що в процесі діяльності дитина зіткнулася з чимось новим, незрозумілим, невідомим, що тривожило її і дивувало. Щоб учень прийняв і усвідомив проблемну ситуацію, йому необхідні були певні знання, вміння оперувати ними. Тільки за такої умови проблема ситуація переростала у проблему. Визначаючи її, ми дотримувались думки, висловленої І.Я.Лернером: "Проблема — це є проблема ситуація, прийнята суб'єктом для розв'язання на основі наявних у нього засобів (знань, умінь, досвіду, пошуків)" [3].

Розв'язуючи проблемне ігрове завдання, учні засвоювали новий матеріал, оволодівали новими способами набуття знань.

Створювалась нами проблема ситуація по-різному. Але сутність будь-яких прийомів завжди зводилась до постановки перед учнями певного (звичайно, посиленого) завдання, розв'язуванню якого підпорядковувалась вся наступна робота на уроці.

Для створення проблемної ігрової ситуації в молодших класах неодмінною умовою була постановка проблемного завдання у такій формі, щоб воно було прийняте учнями як власне.

Вивчення досвіду застосування проблемного навчання дало нам змогу дійти висновку, що в початкових класах найдоцільнішими і найпоширенішими прийомами створення проблемних ситуацій є:

а) Зіткнення учнів із суперечливими фактами ("Метал у воді тоне, а дерево — ні. Чому?")

б) Показ помилок, до яких призводить незнання певної теми (Мишко одержав від свого товариша листа: "У нас в деревне есть прут. Мы с братом сделали плод и спустили его в прут". Мишко нічого не зрозумів. Чому? Допоможіть йому розібратися". Або: вчитель диктує слова льотчик, район, батальйон, сьомий. Виникає ситуація труднощі, коли писати ъо, а коли — йо).